

HØSTSKIKKE

I SIDSTE HALVDEL AF FORRIGE AAR-
HUNDREDE.

Af

L. Christensen.

Naar vi tænker os godt to Menneskealdre tilbage i Tiden, er det vel for de unge som at tænke sig langt tilbage i Fortiden, og dog er det ikke længere, end at vi, som nu er gamle, naar vi vender Tanken tilbage til den Tid, da vi var Skolebørn, kan se Tiden lyslevende for os med al dens Skik og Mode.

Hver Tid har sin Mode, og hver Egn har sin Skik, og begge forandrer sig bestandig. Men Moden vender stadig tilbage efter kortere eller længere Tids Forløb, saaledes at hvad der før var Mode bliver Mode igen, medens Skikkene og navnlig Høstskikkene ogsaa forandres, men de vender ikke tilbage. Det er særlig Høstskikkene her paa min Hjemegn i Sydvestsjælland som skal betragtes, men de har vel været meget lig Skikkene andre Steder i Landet.

Naar Høsttiden nærmede sig, var det Skik, at alt andet Arbejde skulde være til Side, saaledes at det

kunde hvile i hele Høsttiden. Maskinerne havde man ikke travlt med at efterse og istandsætte, for Meje-redet og Haanddriven og en enkelt upraktisk Hesterive af Træ var hele Maskineriet. Men saa skulde der selvfølgelig ogsaa meget mere menneskelig Arbejds-kraft til. Denne var ogsaa til Stede paa Landet i rigeligt Maal, for ikke at sige til Overflod. Foruden det faste Tjenestetyende, Karle, Dreng, Piger og faste Husmænd, som der var paa enhver Gaard, var der mange Landarbejdere, som var beskæftigede med Mergelgravning, Dræningsarbejde, Skovarbejde, Teglværksarbejde og lignende. Saadanne Arbejder standse altid i Høstens Tid, mens Arbejderne deltog i Høstarbejdet. Desuden var der en hel Stab af Landsbyhaandværkere, Skræddere, Skomagere, Vævere, Tækkemænd og Træskomænd, som nu næsten alle er forsvundet fra Landet, samt Smede, Tømrere, Hjulmagere og Sadelmagere, som ganske vist endnu findes paa Landet, men nu sjældent tager videre Del i Høstarbejdet. Alle disse nedlagde Professioner, naar Høsten begyndte, og deltog i denne, indtil den var sluttet. Man vil saaledes se, at der var ingen Mangel paa Høstarbejdere.

De løse Arbejdere og Haandværkerne kunde i Høsttiden tjene en ganske god Løn og mange gode Høstgilder uden at skade deres Haandværk eller andet Arbejde. Det var almindelig Skik, at enhver, der havde hjulpet til i Høsten blot et Par Dage, havde tjent Høstgildet. Det faldt aldrig nogen ind at forlange noget Haandværksarbejde udført i Høsttiden. Denne optog alt og alle.

Naar en dygtig Karl blev sat ud at meje med 4

a 5 Mand efter sig, kunde de meje omtrent lige saa meget som en Mejemaskine, men saa skulde der, dersom det var Vintersæd, lige saa mange Bindere og endda en Del „Opnegere“ til, saa det var en betydelig Styrke, der skulde til for at udrette det Arbejde, som i vore Dage besørages af en Mand og et Par Dreng.

Der er skrevet meget om den Glans og Poesi, der var over Høstgildet i Fortiden, med Leens Klang og Høstfolkenes glade Latter, fremfor nu med Maskinernes Snurren og Klapren. Der er maaske noget om det, men mange Ting tager sig bedst ud paa Afstand, saaledes ogsaa her. Naar Mejerne havde svinget Mejeredet fra Morgen tidlig til Sol gik ned, selvfølgelig Spisetiderne undtagne, saa maatte de ofte læn og binde, hvad Pigerne i Dagens Løb havde neget op, saa det blev tidt langt ud paa Natten, før man blev færdig til at gaa hjem og faa sin Mælkegrød til Nadver og lægge sig til Hvile for at samle Kræfter til den næste Dag, der helst skulde gaa omtrent paa samme Maade. Ingen vil forundres, om disse Mennesker ikke kunde faa Øje paa Glansen og Herligheden ved det hele, naar de udasede og trætte af Sliddet lagde sig til Hvile om Aftenen, og stive og ømme i Lemmerne begyndte paa det samme om Morgenen. Hermed skal det paa ingen Maade være sagt, at der var Ulyst eller Ugidelighed overfor Arbejdet, for dette gik altid med Liv og Lyst. Var nogen end saa øm i Lemmerne, at han næppe kunde røre sig, blev det altid taget fra den gemytlige Side, og man trøstede sig med, at det forsvandt efterhaanden ved Øvelsen, naar bare man hængte godt i, det

var en gammel Erfaring, som man vidste skulde nok slaa til. Var En bleven øm over Lænderne, skulde han „trædes for Lændepine“ af en dertil egnet Person, var han bleven „trøv eller rusten i Halsen“, skulde han have en ekstra god Byggnaps (Kornbrændevin), og kunde det ikke virke, skulde han hælde lidt brændt Bly i Halsen, saa skulde det nok lindre, og mange andre lignende gode Raad, som ofte var af en saa ufin, for ikke at sige sjofel Art, at de ikke egner sig til at gengives her; men hele Styrken tog sig en grundig Latter, selv om Vittighederne var baade gammelkendte og forslidte. Der var ingen der havde nogetsomhelst Begreb om Normalarbejdsdag eller bestemt Klokkeslet til Fyraften, man blev ved, til man kunde faa en passende Afslutning paa Dagens Arbejde, enten saa det blev Klokken 8 eller 11, og der var aldrig nogen, der følte sig forurettet derover. Dette var dog kun i Høstens Tid; paa andre Tider af Aaret arbejdede man fra Sol stod op til Sol gik ned, og i de korte Dage saalænge man paa nogen Maade kunde se at udrette noget nyttigt.

Naar man siger, at de gamle Tider var bedre end de ny, saa siger man ikke dette af Visdom, siger en gammel Vismand, men man er alligevel tilbøjelig til at mene, at denne gamle Skik og Arbejdsfordeling var mere hensigtsmæssig, end den senere blev, og ikke saa lidt bedre end den nuværende, idet der var noget at fortjene paa alle Tider af Aaret. Og dette var ligesaa nødvendigt dengang som nu, da Arbejderne sjældent er i Stand til at spare saa meget i de gode Arbejdstider, at de kan have det nogenlunde godt i de daarlige. De sagde dengang ligesom nu: naar

vi skal spare, naar vi har noget, og spare, naar vi intet har, saa skal vi spare altid.

Hvad den daglige Levemaade angaar, var det endnu ikke blevet Skik, at den i Høstens Tid skulde være synderlig bedre end paa andre Tider af Aaret. Noget rigeligere med Gammeltøl og Brændevin hørte jo til, og den Dag, man begyndte paa Rughøsten, vankede der enten Kødsuppe eller Risengrød til Middag, og den Dag der blev mejet og bundet Hvede, stod den paa Pandekager til Middagen; men ellers var der ingen videre Forskel. Høsttiden varede under normale Forhold noget længere end i Nutiden, og selv om Regnen standsede Høstarbejdet, blev der meget sjældent taget fat paa andet Arbejde, før Høsten var tilende. Saalænge Regnen faldt, var det ofte vanskeligt at skaffe Arbejde til Mandskabet; de maatte ind i Lo og Lade og lave Høstbaand, og dette betragtede de unge som Sjøv og Kommers og de gamle som en Behagelighed for de stive Lemmer, og de spejdede jevnlig ud af Lølemmen for at se, om der var Udsigt til, at det trak op til en lang Middagssøvn. Saasnart Regnen var forbi, blev Mandskabet sendt i Marken, Mændene med Mejeredet og Pigerne med Riverne for at rive Slod, indtil det blev tørt til at nege op.

Saaledes formede det daglige Høstliv sig i 50erne og 60erne, men som Tiden gaar, forandrer Skikkene sig næsten umærkeligt, og omkring ved 1870 tager Forandringerne mere Fart. Paa Grund af de da begyndende gode Tider for Landbruget, bliver meget gammelt kasseret og erstattet med ny hensigtsmæssige Forbedringer.

Det var almindelig Skik, at Husmænd, Indsiddere og Smaahaandværkere, som ikke holdt Køretøj, fik den fornødne Kørsel udrettet uden Udgift af kontante Penge. Gaardmændene betingede sig blot nogle enkelte Høstdage for saadan Villighed, og ofte gav de dem alligevel den almindelige lille Dagløn. Naar Høsten var tilendebragt hos Bønderne, søgte de fleste løse Arbejdere til Herregaardene, som altid var langt tilbage, og der var de meget velkomne. Førend Høstmaskinerne kom frem, skulde der en saa stor Arbejdsstyrke til at drive en Herregaard, saa disse modtog alt, hvad der meldte sig.

Arbejdsmaaden, saavelsom Sædens Behandling paa Marken, var endnu omtrent den samme som havde været Skik og Brug langt tilbage i Tiden. Der var mere Omhu og Paapasselighed med, at intet gik tilspilde, ialtfald i de mindre Landbrug (paa Herregaardene var det vist ingenlunde bedre end i den ny Tid). Enhver Mejer satte en Ære i at kunne lægge en smuk Skaar; dersom nogle enkelte Straa med Aks paa var undgaaet Leen, blev de omhyggelig taget, naar Mejerne gik tilbage for at tage en ny Skaar. Det var en stor Skam, dersom nogen kunde sige, at der var „mange, der knejste efter Mejeren“. Naar Sæden havde ligget nogle Dage paa Skaaren, blev den bundet i store faste Neg og sat fast sammen i lange Hobe. Saaledes var Skikkene her paa Egnen paa Bøndergaardene. Paa Herregaardene var Skikkene noget anderledes; der blev den bundet maadeligt og opstillet i ganske smaa Hobe, som ved det mindste Stormvejr spredtes omkring paa Marken; det hed sig, at den paa den Maade bedre og hur-

tigere blev tjenlig til at hjemkøres, men den blev ganske vist ogsaa hurtigere ødelagt ved indtræffende ugunstigt Vejr. Der var endnu meget af den gammeltdags Flid og Nøjsomhed iblandt Folk. Der er vel nogle, som vil mene, at det var Trang og Fattigdom, der bevirkede dette, men det passer ikke saa ganske, især da for Gaardmændenes Vedkommende; de fleste af dem paa denne Egn, hvor de næsten alle var Selvejere, sad paa deres gældfri Gaarde, og havde i Reglen større eller mindre Kapitaler paa Rente. De kunde med Rette synge: „Den danske Bonde sidder nu som Herre paa sit Eje.“ Senere er det blevet noget anderledes, men det vedkommer ikke denne Betragtning.

De saa ofte forroste og gyldne Aar i 70erne bragte ogsaa nogle Forandringer i Høstskikkene, men det var egentlig mere med Hensyn til Leve- maaden end Arbejdsmaaden. Denne vedblev endnu efter den gamle Skik paa nogle Smaaforandringer nær. Levemaaden i det hele og i Særdeleshed i Høsttiden blev i disse Aar meget forandret, de fleste mente til det bedre, nogle af de gamle til det ringere. Men Tiden fordrede det, og det gamle Ordsprog: Skik følge eller Land fly, det kunde ingen undlade at tage Hensyn til. Den gamle Skik med Mælkebrød til Davre og Mælkegrød til Nadver, blev afløst af Kaffe og Smørrebrød (mest fint Brød) om Morgen, og saa en solid Frokost Kl. 8 om Formiddagen med Øl og de reglementerede Snapse, som hørte til ethvert Maaltid. To Snapse var det mindste til Maden, men henimod Slutningen paa Maaltidet skulde man have Ostesnapsen, og naar man var færdig, fik man

en „Krummeskyller“, saa var man klar til at drage ud. I Høstens Tid var det bleven Skik, at der ved 10-Tiden vankede en Omgang Bajere til hele Styrken, denne kom Manden i Reglen selv med, og den blev nydt staaende for ikke at sinke Arbejdet, det var jo nemlig Hensigten, at den skulde fremme det. Der var endnu nogle af de gamle Arbejdere, som ikke var bleven „civiliserede“ nok til at drikke Bajerskøl, men hellere drak af Gammeløldunken, men for at de ikke skulde lide Uret, fik de en dansk Kornsnaps til. Om Eftermiddagen, en Timestid efter Middaften, vankede der en lignende Omgang, for at Humøret ikke skulde synke for stærkt sammen med Solen; man regnede nemlig endnu ikke med noget bestemt Klokkeslet til Fyraften; men man skulde heller ikke, som i den gamle Tid, hjem og fylde sig med et Livfuld Mælkegrød. Lampen var tændt, og Bordet stod dækket med forskellig god Mad, med rigelig Brændevin og Øl, Kaffe eller The efter Behag, og ovenpaa det hele adskillige „Theknægte“ eller Toddyer, saa det var ikke altid, at Vejen var bred nok, naar de gamle Husmænd vandrede hjemad. Saadan var det nu bleven Skik, at den første Høstdag fejredes som en lille Festdag, og de følgende gik omtrent paa samme Maade, om de end ikke alle var lige festlige. Der var da lidt endnu tilbage af det gamle Høsthumør.

Der var endnu i 70erne ingen egentlig Mangel paa Arbejdskraft ved Landbruget, om end den langt fra var saa rigelig som den hidtil havde været. De gode Tider førte med sig, at der blev udført mange store Arbejder, navnlig Byggeforetagender, som for-

drede megen Arbejdskraft, men den væsentligste Grund var, at saa mange unge Arbejdere nu begyndte at søge til Byerne, hvor de fandt mere lønnende Beskæftigelse ved Handelen og Industrien.

Ind i 1880erne fik Landbruget et lille Tilbageslag, idet Produkterne i nogle Aar stadig gik nedad i Pris og Landejdommene ligesaa. Der blev i den Tid baade talt og skrevet meget om det betrængte Landbrug, mere end der vel egentlig var Grund til, og det er meget sandsynligt, at det var dette, der noget bidrog til, at det netop var i disse Aar, at den stærke Udvandring fra Landet til Byerne rigtig tog Fart.

Som Følge heraf begyndte der at blive nogen Mangel paa Arbejdskraft, men samtidig var det ogsaa i de Aar, at Høstmaskinerne begyndte at fremkomme i større Mængde, og i Løbet af en halv Snes Aar var de almindelige overalt. Nu var det forbi med alle de gamle Høstskikke. Hvor Maskinerne ikke overtog Arbejdet, gik dette for Størstedelen over til Akkordarbejdere paa egen Kost; ved Aarhundredets Slutning kom den ny Tid med sine ny Høstskikke.

Naar nu nogle paastaar, at Maskinerne fortrængte Arbejderne fra Landbruget, og andre, at Mangelen paa Arbejdere fremtvang Maskinerne, saa er det vist meget vanskeligt at afgøre, hvem der har Ret. Begge Dele laa saaledes for, at det nødvendig maatte føre til, at Forholdene blev, som de nu er.